

A Biblia fordítása

dr. Szalai András, MEKDSZ **Grund** 2024

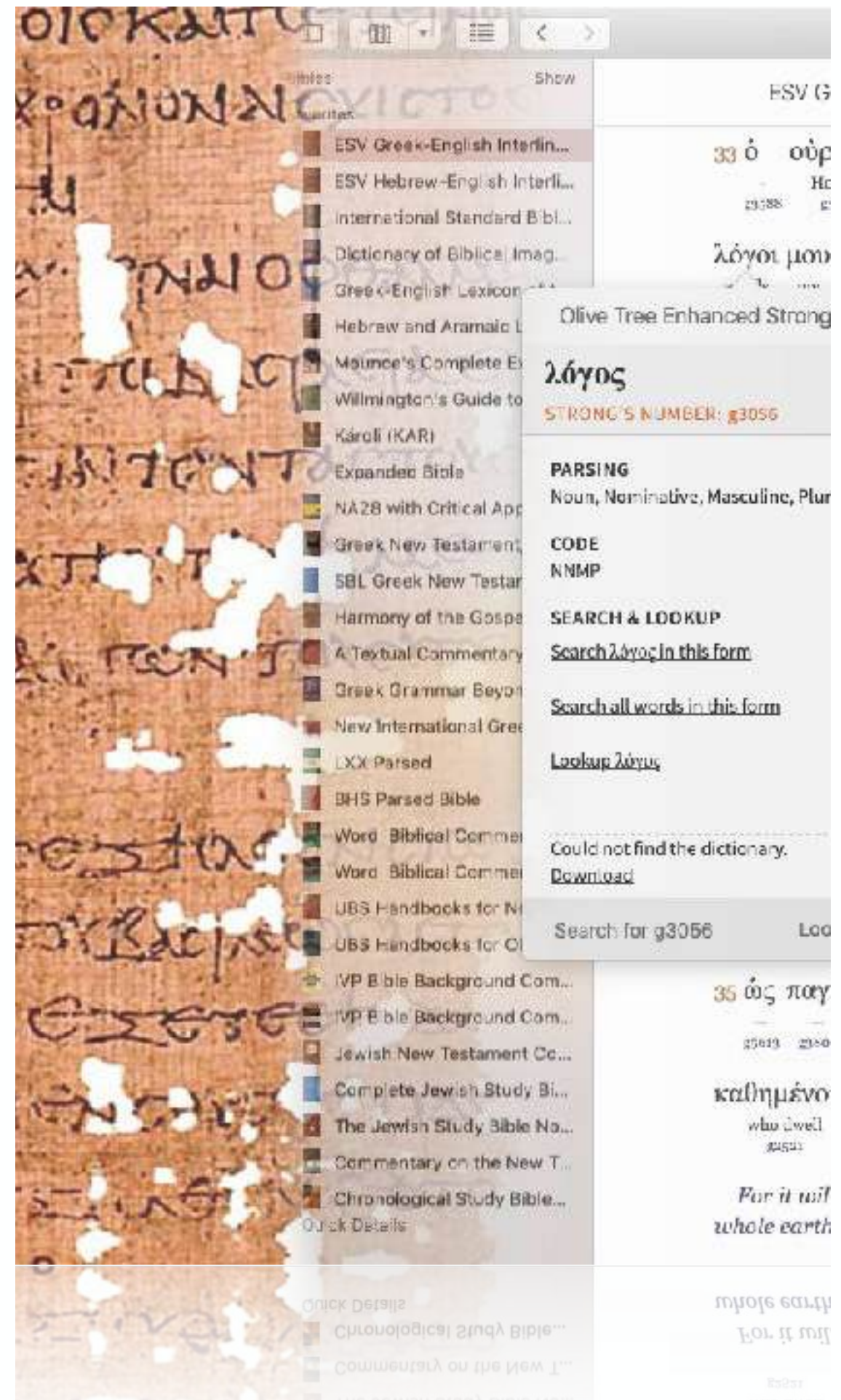
Tartalom

Mi a probléma?

Mit jelent fordítani?

A feladat komplexitása

Alapelvek és típusok

Mi a probléma?

A probléma jellege, szintje, területe és okai

ami nem probléma

Vallási szöveg:
emberfeletti tekintély

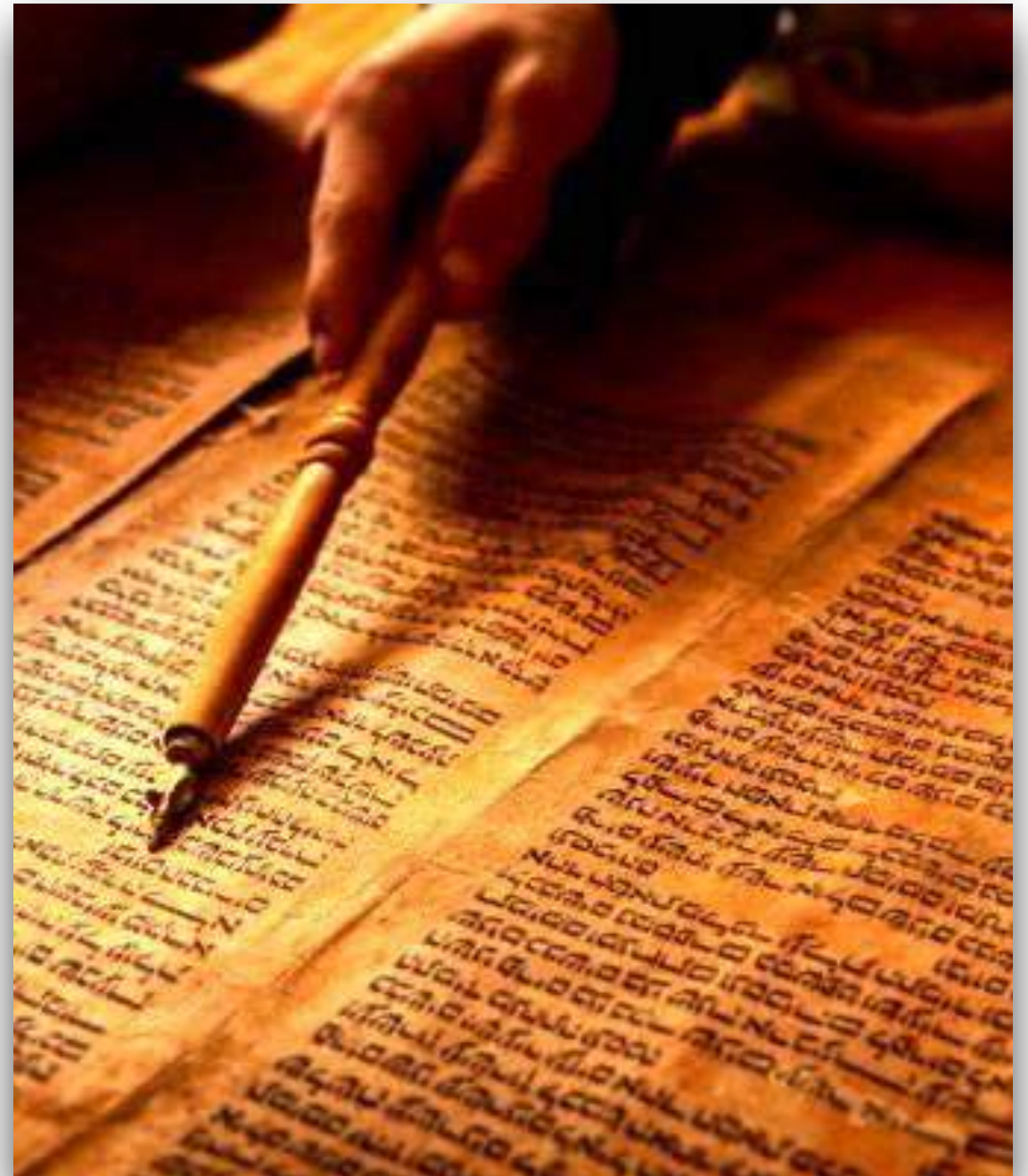
A fordítás értelmezés

Fordítói felelősség

Olvasói ismerethiány

Nyelvi változások

Új kutatási eredmények

ami már probléma

Ha a nyelvezet

- vallásos, felekezeti, elavult, félreérthető vagy nem érthető.

Ha fordítási hibák

- hatnak a tanításra, liturgiára, hitéletre
- de ezt nem tudjuk.

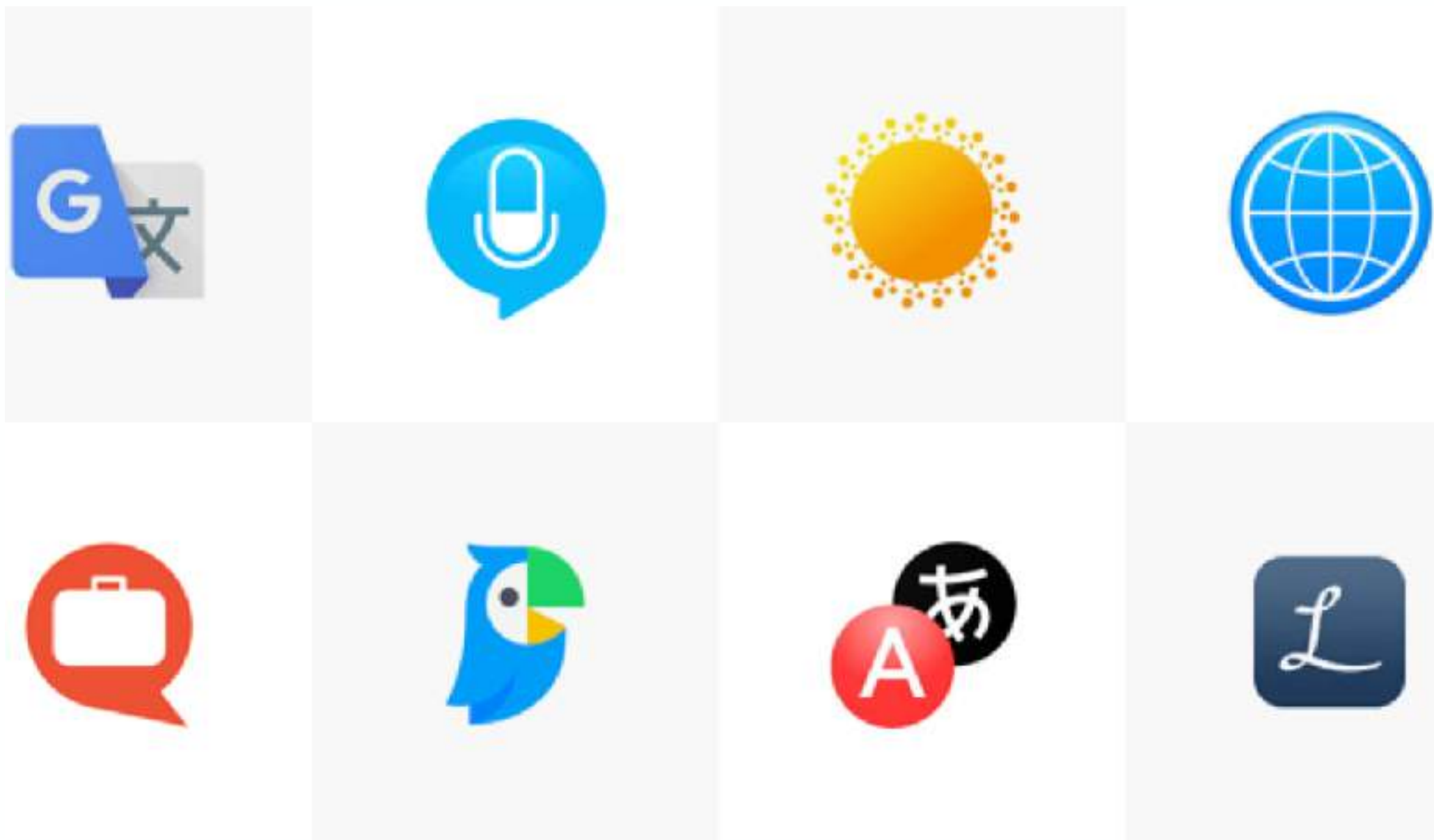

a probléma valójában

- Nem szándékos ferdítések.
- Nem érintenek teológiai alapokat.
- Véges a számuk.

De sok részlet nem derül ki / félreérthető, ami hat a hitéletre.

Mit jelent fordítani?

A cél: ugyanaz jelenjen meg az olvasó / író fejében.
Forrásnyelv (amiről) és célnyelv (amire). – Idiómák!

ÓSz héber + arám részek. ÚSz görög (*LXX, koiné*)
Belső fordítás: idézetek, Jézus szavai, nevek, fogalmak

בראשית GENESIS

1 בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ : והארץ
 היחה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני
 המים : ויאמר אלהים יהי אור והיה אור : ויברא אלהים את
 האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך : ויברא
 אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה והיה ערב והיה בקר יום
 אחד : ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל
 בין מים למים : ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר
 מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע והיה כך : ויברא
 אלהים לרקיע שמים והיה ערב והיה בקר יום שני :
 ויאמר אלהים יהיו המים מסחת השמים אליהם : אחד ותרצה
 תבשלה והיה כך : ויברא אלהים ליבשה ארץ ולמקנה המים
 קרא ימים וברא אלהים כי טוב : ויאמר אלהים תרשא הארץ
 ירשא עשב ותרבי זרע עץ פרי עשה פרי למיני אשר ורעו בו
 על הארץ והיה כך : ותוצא הארץ ירשא עשב ותרבי זרע למיני
 ועץ עשה פרי אשר ורעו בו למיני וברא אלהים כי טוב : והיה
 ערב והיה בקר יום שלישי : ויאמר אלהים יהי מאורת
 ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות
 ולסימנים ולשנים : והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ
 והיה כך : ויעש אלהים מאורות הגדלים את השמים

¹Cp 1. ²Mss 1. ³Mss 2. ⁴Mss 3. ⁵Mss 1139. ⁶Mss aut loci. ⁷Mss 6. ⁸Jer 4.21, of Mss aut loci. ⁹Mss 38, 39. ¹⁰Cp 24, 26. ¹¹Mss 5. ¹²Mss 6. ¹³Mss 2026. ¹⁴apoc ver Mt 28, 3. ¹⁵Mss 209. ¹⁶Mss 7. ¹⁷Mss 1431. ¹⁸Mss 2773. ¹⁹Mss 1300. ²⁰Mss 736. ²¹apoc ver Ps 66, 6. ²²Mss 722. ²³Mss 2643. ²⁴Qoh 6, 1.

[illegible]

1 Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ. αὐτ. 2,4; 5,1-18-22*

2 Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, 3 Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φάρες καὶ τὸν Ζάρα ἐκ τῆς Θαμάρ, Φάρες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑσρῶμ, Ἑσρῶμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ, 4 Ἀράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών, Ναασσών δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών, 5 Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Βόες ἐκ τῆς Ραχάβ, Βόες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωβὴδ ἐκ τῆς Ρούθ, Ἰωβὴδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί, 6 Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα.

Απειὸς δὲ ἔγεννησεν τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ Οὐ-
ρίου 7 Σολομῶν δὲ ἐγέννησεν τὸν Βοβοῶν. Βοβοῶν δὲ

8^ο Ἄσαφ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ, Ἰωράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίας, 9 Ὀζίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωθαάμ, Ἰωθαάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχάζ, Ἀχάζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐζεκίαν, 10 Ἐζεκίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Μανασσῆ, Μανασσῆ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμώς, Ἀμώς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν, 11 Ἰωσίας δὲ

| 3Esr 1,32

Incipit: εὐαγγελιον κατα Ματθαιον (Ματθαιον W 565) D K W Γ Δ J¹³ 33, 565, 700, 892, 1424 W bo | αγιον ευαγγελιον κατα Ματθαιον f¹ (bo^m) | αρχη συνθεω του κατα Ματθαιον ευαγγελιου 1241 | εκ του κατα Ματθαιον L | - R² B* | lat R¹ B¹ ¶ 1, 3⁷ Ζαρε D¹ B mae • 5⁷ bis Βοος K L Γ Δ J¹³ 565, 700, 892, 1241, 1424, (W 579) W lat | Βοος C 33 g^{1*} | lat P¹ K B 1844, 12211 k co • 6⁷ ο βασιλευς C K L W Δ 33, 565, 892, 1241, 1424, 1844, 12211 W lat sy^h | lat P¹ K B Γ J¹³ 579, 700 g¹ k vg^{mss} sy^{asp} co • 7/8⁷ bis Αβουδ f¹³ it sy^{hms} | ⁸ bis Αου K L W Γ Δ 33, 565, 579, 892, 1241, 1424 W (a) Γ ff¹ vg sy | lat W^{ad} K B C f¹³ 700, 1844, 12211 it sy^{hms} co • 9⁷ bis Αχας R¹ (Αχας Αχας R*) C 1424 g^{1*} (k) u mae bo^m | lat B K L W Γ Δ Θ f¹³ 33, 565, 700, 892, 1241, 1424*, 1844, 12211 W lat • 10⁷ Μανασση Δ 1424, 1844, 12211 | ⁷ Μανασση R¹ B | ⁸ bis Αου K L W f¹³ 565, 579, 700, 892, 1241, 1424, 1844, 12211 W lat sy mae | lat K B C Γ

forrásszövegek

Nem „fordítások fordításai”. A szövegkritika 200 éve.
Biblia Hebraica BHS4/BHQ + NT Graece NA28/GNT5

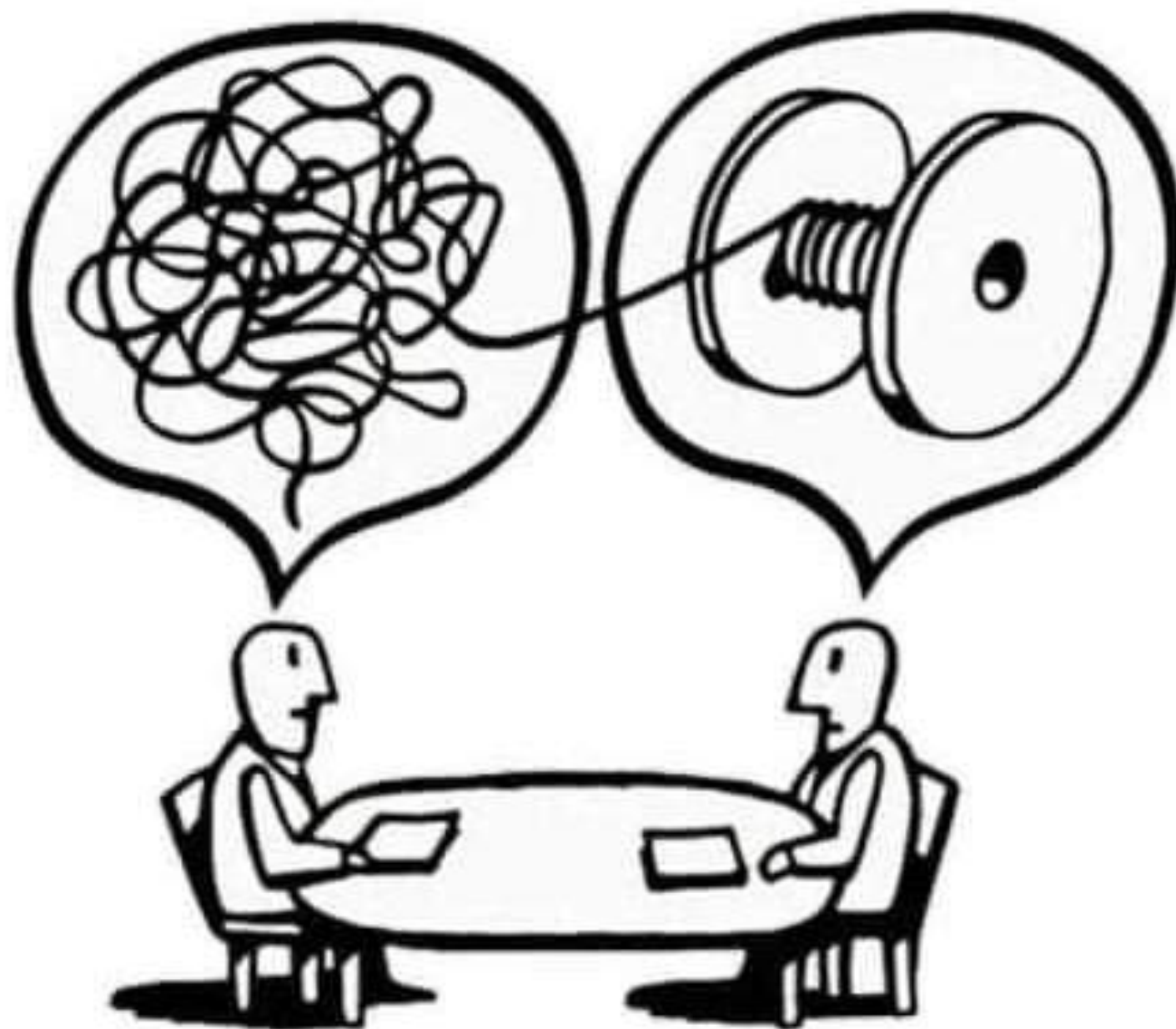
célnyelvek

Fordítandó (Mt 28). Fordítható bármely nyelvre és anyagi kultúrára. (Több vallás szentírása nem.)

célcsoportok

Ifjúsági, tájnyelvi, szleng, siketeknek, külföldieknek, értelmiségieknek, klingonoknak vs. *KJV Only*

A feladat komplexitása

Ókori, többnyelvű, sok műfajú, vallási szöveg
Mai, vallástalan vagy egyházasan vallásos olvasónak

elvárások

A fordítónak muszáj

- ismernie: a szöveg és a saját nyelvét és kultúráját
- döntenie: célcsoport? módszer? értelmezés szintje? szövegkép?

A szakma fejlődik.

A fordítás legyen

- a szöveg szempontjából: pontos (formai és/vagy tartalmi)
- az olvasó számára: érthető (idiomatiкус, természetes, célszerű).

A nyelv változik!

célok

Pontosság

- formális ekvivalencia (WfW): szótári alap adat, nyelvtani forma visszaadása
- funkcionális ekvivalencia (TfT): üzenet idiomatikus átadása

Érthetőség

- nyelvezet: régies / modern
- stílus: irodalmi / köznyelvi / szleng
- szókincs: teljes / korlátozott (gyerek, siket, külföldi)

tartalmi hűség

EFO

RÚF SZIT

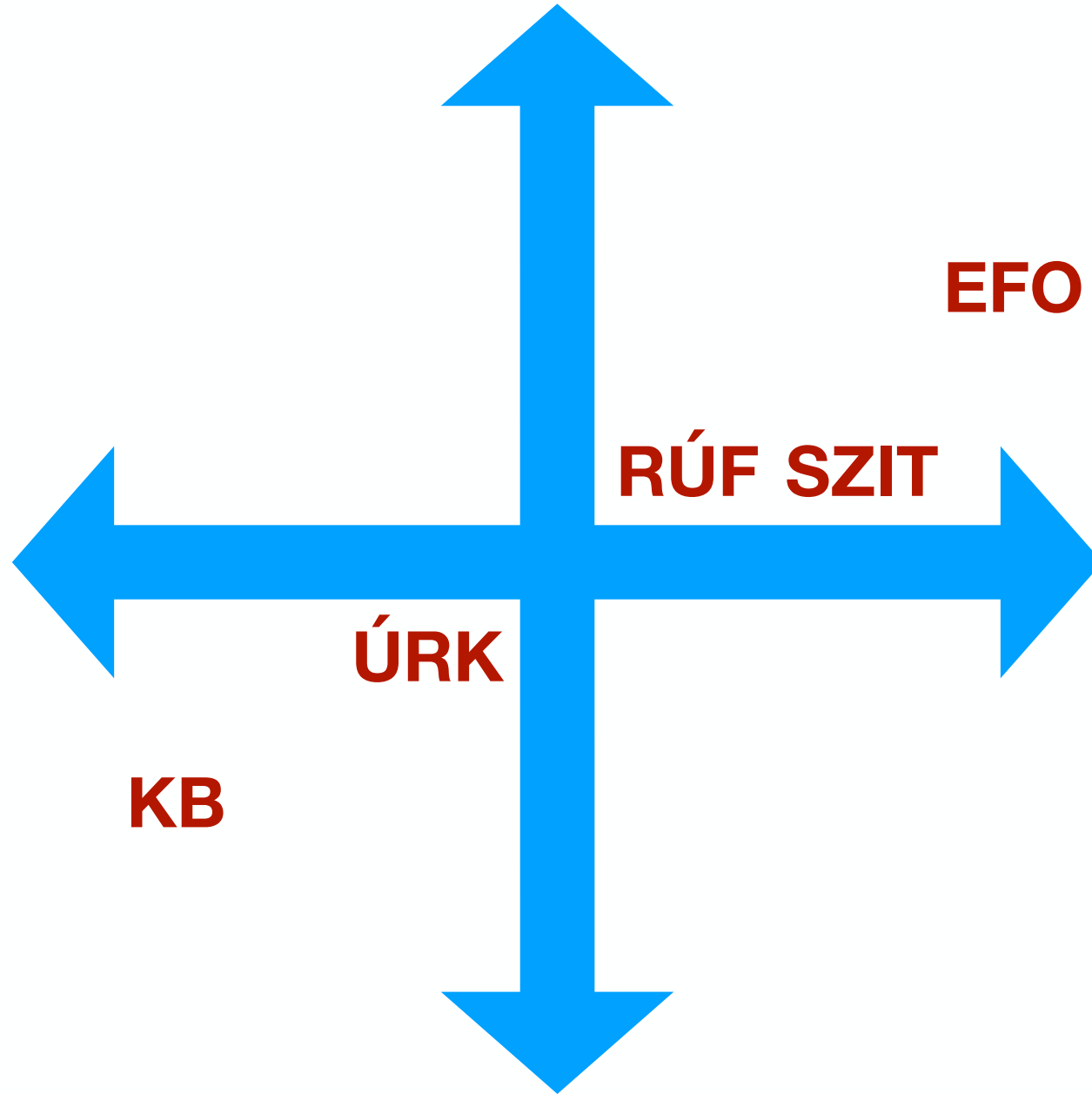
ÚRK

KB

**régies
nyelvezet**

**modern
nyelvezet**

formai hűség

a folyamat

A fordítás három
szakasza:

- elemzés (a tartalom összegyűjtése)
- átvitel
- újraépítés (céloknak megfelelő formák megtalálása)

A fordítás alapvető
kérdése:

- az olvasót vigyünk közelebb a szöveghez?
- a szöveget vigyünk közelebb az olvasóhoz?

Alapelvek és típusok

Pontosság, hűség: formai és/vagy tartalmi?
Értelmezést segítő és szélsőséges kiadványok

formai pontosság

Olvasói igények:

- egyes szavak még hol találhatóak?
- melyik szó áll az eredetiben?
- nem kellene mindig ugyanúgy fordítani?

Fordítói döntések:

- a forma a tartalom része vagy csak a hordozója?
- az olvasót közelíteni a szöveghez
- tanulmányozásra, sok jegyzet

tartalmi pontosság

Olvasói igények:

- ne kelljen fordítani (kortárs idióma)
- legyen egyértelmű az üzenet
- legyen (fel)olvasható (napi, liturgia, evangelizáció)

Fordítói döntések:

- az értelmezés mennyire a fordító / az olvasó feladata?
- a szöveget közelíteni az olvasóhoz
- olvasásra, elmélkedésre, kevés jegyzet

idiomatikus pontosság

A formai és tartalmi hűség célnyelvi idióma által követelt, **szükség szerinti** alkalmazása.

A „legközelebbi természetes megfelelő” ameddig lehet, legyen formahű, amennyire kell, legyen értelmező.

Magyar teljes Bibliák:

- formahű és régies: Károli és revíziók
- kevert módszertanú, régiesebb: RÚF
modernebb: SZIT
- sajátos módszertanú, köznyelvi: EFO

segítség ? szélsőség?

Fordításhoz

- **sorközi**: az eredeti szó és gyorsszótár

Értelmezéshez

- **bővített** (más lehetőségek)
- **egyszerűsített** (egyértelmű)

Prédikáció

- **parafrázis** (körülíró, [bele]magyarázó)

Mechanikus módszer

- **literális** (szó szerinti)
- **konkordáns** (egy szót egy szóval)

sorközi

James Strong: KJV
konkordancia (1890)

- szavak előfordulása,
H8674 és G5624
- weboldalak, appok

Interlineáris „fordítás”

- csak gyorsszótár
- mellette egy fordítás

- önmagában kevés:
kinek mire jó?

Létezik

- jelentéskör (műfaj,
kontextus, szerző?)
- jelentéstörténet
(idővel módosul),
ld. teológiai szótár

bővített, egyszerű(sített)

Bővített

Pl. Amplified, Expanded, Vida

- a fordító nem dönt, több fordítási lehetőséget közöl, az olvasó választhat
- tanulmányozáshoz

Egyszerű(sített)

Pl. Today's English
International Children's
Simple English
NT for the Deaf; EFO

- köznyelvi, de korlátozott szókincs
- csak olvasgatásra

parafrázis

Körülíró, magyarázó

Pl. The Message

- az értelmezéshez át kell adni minden belső és külső adatot
- köznyelvi és teljesen egyértelmű

Probléma

- sok szövegnek több jelentése lehetséges
- választott jelentés: önkényes választás
- szinte prédikáció, gyakran belema-gyarázás

literális

Szószerinti

Robert Young

YLT 1862 rev. 2020

- a H/G eredeti ihletett, azaz „tökéletes”
- feladat: pontosan vissza kell adni
- szám/személy, eset, igeidő, mód, szórend

Probléma

- a szöveg ihletett, a nyelvek és alaktani elemeik nem, forma: a tartalom hordozója
- sok H/G forma más nyelven nem létezik
- nehézkes, félrevezető

konkordáns

Együtthangzó

Adolph Ernst Knoch
CLV 1926 rev.1966

- a teológiai befolyást ki kell/lehet iktatni
- egy szót egy szóval, a „standard” jelentéssel kell fordítani (lehetőleg)

Probléma

- az emberi elemet tudatosítani kell
- a standard jelentés: önkényes választás
- angolul is kell szinonima; más nyelvek?
- tévtanokat igazol

szövegkép

A folyamatos héber, görög szöveghez képest ma:

- szóköz, mondatjelek
- tagolás: „versek” / tartalom?
- egy- / kéthasábos
- jegyzetek, függelék

javaslat

Tanuld meg a bibliai
nyelveket! Vagy...

- használj több
fordítást,
- amely eltérő elvek
alapján készült,
- hasonlítsd össze
őket, pl. RÚF / SZIT
~ EFO ~ ÚRK

